

Németh László, az iskolaorvos

Nagy írónk iskolaorvosi múltját *A Medve-utcai polgári* vitte a köztudatba. Az akkor divatos alkattan, a hormonok forradalma, a szociálpszichológia és egy lírikus naplóírás sajátos szintézise ez, szépirodalmi szociológia, amely azóta a hatalmas életmű kezdő szakaszának szinte szinonim fogalmát jelenti. E fura nevű utca topográfiai fékvését kevesen ismerik, ám a Németh László-életműben a kevésbé járatosak is el tudják helyezni. Valahol az „íróvá avatás” és az első regények köré, amikor még kenyérkereseti gondok nyomasztották, s vállalkozó kedvét a sablonmunka igájába fogva bizonyította be, hogy a Medve utcai polgári is lehet kísérleti telep, mikroszociológiai műhely, osztályszempontból rendkívül heterogén összetételű pubertásos ifjak starthelye, olyan kaleidoszkóp, amelyet egy orvos végzettségű tanárnak feltétlenül érdemes figyelemmel kísérni.

Fogasabb a kérdés, ha az író iskolaorvosi ténykedését időben akarjuk pontosítani, hiszen a Medve utcai polgári csak egy (igaz, a legfontosabb) volt az iskolák közül Németh László életében. Első iskolaorvosi helye a Toldy reál, ahol apja tanított és négy elemi ő maga is elvégzett. A „Volt iskolatársak egyesületének” 1930. évi tagnévsorában a választmányi póttagok közt már megtaláljuk Németh László orvost, a tiszteletbeli elnökök között Kürschák Józsefet, a világhírű matematikusprofesszort, a választmányi tagok között pedig Horthy István gépészmérnököt. Hogy a Toldynak milyen rangja volt, aligha szükséges bizonygatni. Majd 1928–31 között az Egressy úti polgári iskolaorvosa lett, amelynek ihlető hatásáról nincs írásbeli bizonyítékunk. Nyilván szerepe volt benne tuberkulotikus megbetegedésének, továbbá a Babits szerkesztette Nyugat nagy reményekre jogosító munkatársa, ekkor születik első nagyobb lélegzetű műve, a kétkötetes *Emberi színjáték*, végül 1931-ben megtalálta leghosszabb és legtermékenyebb iskolaorvosi ténykedésének színhelyét, a Medve utcai polgárit. A magyar irodalom és a magyar iskolaorvosi ügy kivételes pillanata volt, amikor Németh László 1933-ban először kapott fórumot az „Iskola és Egészség” című lap hasábjain. Az első évfolyamba írott cikkei nem kerültek *A Medve-utcai polgári* című kötetébe, sem a második kiadásba, sem „A kísérletező ember” összegzésébe. *A Brauenhoffer Jenő* szerkesztésében megjelent „Iskola és Egészség” viszont annyira ritka higiénikai periodika, hogy megéri ismertetni, ami *A Medve-utcai polgáriból* kimaradt. Az „Iskola és Egészség” lelke tulajdonképpen Csordás Elemér budapesti tisztifőorvos volt, akinek az író a következőképpen mondott köszönetet. „Tizenöt éve negyvenéves pályázó előtt egy kétoldalas magánlevélre ebbe az állásba protekciótlan behozott, tizenöt év alatt csak a szív kamatos kamatszámításával számontartható összeget gyűjtött magának figyelmével és melegségével hálámban.” Amiből az is kiderül, hogy iskolaorvosi kirándulása 15 évig tartott,

ami nem kevés idő egy alkotó életében. Hogy Csordás főorvos folyóiratát jegyezték a szakmában, elég a szerzők névsorán végignézni: *Miskolczi Dezső*, *Móricz Dénes*, *Parassin József*, *Waltner Károly* és természetesen Németh László, hogy csak a legismertebbeket említsük.

NÉMETH LÁSZLÓ

A MEDVE-UTCAI POLGÁRI

Elő kézzel írt kiadványok és nyomtatott kiadványok között

A Medve-utcai polgári iskolaorvosa korán felfigyelt az Országos Közegészségügyi Intézet, annak keretében *Johan Béla* professzor munkásságára. Az OKI VI. évi, közel 200 oldalas kötetéről írt recenziót. Igaza van *Johan Bélának*, amikor azt írja, hogy a *megelőzésre szánt összeg fordított arányban áll a gyógyítás költségeivel*, vagyis a költségvetés a kórházi rovatban feltétlenül megtérül. Az intézet működése négyirányú, *tanít, laboratóriumi vizsgálatokat végez, járványtani osztályt tart fenn és a mintajárások munkáját irányítja*. Adott körülmények között többet aligha lehetett volna tenni. Jelentős volt a szérumtermelés és egyre nagyobb figyelem fordult az elhanyagolt falvak felé. *Johan* professzor hangsúlyozta, nem egészséges annak a városnak a lakossága, amelynek környezetében a lakosságot betegségek tizedelik. Pont az irodalom ismeretében nem fogadhatjuk tehát el azon állítást, mintha a falvak rossz közegészségügyi viszonyaira a falukutató írók hívták volna fel először a figelmet. Elég a Népegészségügy 20-as évfolyamainak második felét átlapozni. *Fekete Sándor*, *Gortvay György*, *Johan Béla*, *Szénási József* és *Kerbolt László*, ahány cikk, annyi felhívás elmaradottságunk felszámolására. *Kerbolt László* könyve: *A beteg falu* előbb jelent meg mint a *Puszták népe*, vagy a *Tardi helyzet*.

Az „Iskola és Egészség” ugyanazon számában írt Németh László Torday Ferenc tanárnak „A csecsemő és a kisgyermek lelkivilága” című tanulmányáról, amely a *Budapesti Orvosi Újság*ban jelent meg. Torday tanár szerint az újszülött lényegében egy reflexszervezet, erre épülnek majd rá a nagyagy működésével kapcsolatos lelki működések. Németh László recenzióiból kiderül, hogy a „reflexlélektan” is érdekelte, megértjük; hogyan tudott szintetizálni *A Medve-utcai polgári* kötetébe annyi irányzatot.

Az Állami Gyógypedagógiai, Nevelési és Pályaválasztási Tanácsadó hároméves működését is Németh László ismerteti, külön a *mentálhigiéne* fontosságát, mert a megelőzés itt sem mellőzhető. Ennek híján a fegyházak és elmeegógyintézetek már valóban „csak a romokat takarítják el”. A „pszichoszomatikus paralelizmus” olyan irányzat, amely a jellembeli elváltozások okaként finomabb strukturális módosulásokat keres, amely sokkal bonyolultabb kérdés, semhogya egy gyógypedagógiai laboratórium képes volna megoldani, felmerülése mindenképp érdekes optimizmusra vall.

Johan Béla jelentőségét Németh László is felismerte. Miként a kor legnagyobb hazai orvosa, Korányi Sándor, aki a híres felsőházi beszédében kifejtette: „legnagyobb megnyugvásomra szolgál az, hogy a miniszter úr öccselenciája Johan Bélában kipróbált szakembert állított maga mellé, akinek élete a tudományban folyt le. Hogy pedig ez a tudomány nem elméleti, hanem gyakorlati tudomány, azt mutatják példának okáért azok a bámulatos eredmények, amelyeket Magyarországon az Országos Közegészségügyi Intézet elért, mondjuk például a diphteria leküzdésében.” Hogy mi köze Korányi Sándornak az iskolaorvos Németh Lászlóhoz? Először is: orvostanárai közül Korányi gyakorolt rá a legnagyobb, egész életre szóló hatást. Másodsor: amikor Johan professzort dicséri, egyben azt az embert is méltatja, aki a harmincas évek elejének nagy leépítései idején nem engedte szanálni ezt a látszólag improduktív munkát: az iskolaorvosit.

A második évfolyamban (ekkor már az OKI igazgatója is a szerkesztőség sorába tartozott) jelent meg az „Orvostörténet és szellemtudomány” című 20 oldalas eszmefuttatása, amelyet később a *Tanú*, illetve a *Minőség forradalma* is közölt. Az orvostörténetnek, mint általában a tudománytörténeteknek az a baja, hogy sem az orvosok, sem a történészek nem érzik magukénak. Pedig segédtudományként nagy szolgálatot tehetne, hiszen a nyelvészet, zene és gazdaságtörténet mellett a medicina története egyben nemcsak műveltség-, hanem lélektantörténet is. Az orvostörténet az embert a járványok pánikhangulatában és a harcterek kötőhelyein mutatja be, igazi válságos pillanatok terepei ezek, néha logikátlan reakciókkal. A kutatástörténet viszont egyszerre a tévedések tárháza és a logika öntisztuló szelekciója, amely az alkímiától eljutott a benzolgyűrűkig. Hogy a járványok mellett a medicinának meny-

nyi kapcsolata van a joggal és más társadalomtudományokkal, aligha kell bizonygatni.

Németh Lászlónak a görög orvostudomány az ideálja. „Hippokratész úgy állt századok orvosai fölött, mint Szophokles a jövő drámaírók fölött, ő volt, de attól azok nem tanultak meg drámát írni. Jellemző, hogy egész a tizenhatodik századig nem ő, hanem a tanítványok számára hozzáférhetőbb Galenus volt az orvosok mintaképe.” Talán ez kissé túlzás, hiszen Hippokratész a róla elnevezett esküszöveg, a „facies hippocratica” és a hippokratészi „locsanás” legalább annyira megőrizte napjainkig, mint Galenust a galenicumok. Csak elevenebbé, és valamennyi orvostörténeti munka kihangsúlyozta Hippokratész mindezek fölötti eredetiségét.

Orvostörténeti tanulmánya írásának idején kitűnő orvostörténészek voltak hazánkban: *Magyar Kossa, Győry Tibor, Korbuly György, Herczeg Árpád, Puder Sándor, Elekes György*, hogy csak a legnevesebbeket említsük.

A tudománytörténeti kérdések sohasem voltak idegenek Németh Lászlótól. *A Medve-utcai polgári* lapjaira persze fontosabb kérdések kerültek. Pl. hogy „a tisztviselő-polgár gyerekek hosszúnövekedésben átlag egy évvel, súlyban másfél évvel járnak a proletár gyerek előtt”. „Szellemileg is hátrányos helyzetben vannak a keltetőházi egykés gyermekekkel szemben, ám ezeknél az indulási plusz soha nincs arányban a végeredménnyel.”

Cikkünk alcíme tehát az lehetne; ami a Medve utcai polgáriból kimaradt. Hozzátehetjük: a pubertás biológiai drámáját senki nem írta meg igényesebben. A medicinában is születtek maradandó írásai. Az iskolaorvosról ugyanezt mondhatjuk, *A Medve-utcai polgári* ismertetésétől függetlenül. A minőség elve, ha úgy tetszik, a mániája volt, akár Korányi, akár Johan, akár Proust kiválasztásában. Bebizonyította, hogy nincs méltatlan munka, csak méltatlan kivitelezés. Egy iskolaorvos naplójától Galilei eget kémlelő távcsövéig. Kivételes kvalitásait kötetek mutatják. Mi ezúttal iskolaorvosi ténykedésének csak a kezdeti szakaszát kívántuk felidézni, bármiféle évforduló apropójától függetlenül.

IRODALOM: 1. *Gortvay György*: Az orvos socialis feladatai és az egészségügyi igazgatás új redszere. Népegészségügy, 1927, 851. — 2. *Johan Béla*: A modern közegészségügy céljai, eszközei és eredményei. Népegészségügy, 1928, 603. — 3. *Szénágy József*: A praenatalis magzatvédelemről. Anya és csecsemővédelem. 1929, 419. — 4. *Fekete Sándor*: Az egészségügyi személyzet képzéséről orvosi szempontból. Népegészségügy. 1927, 1579. — 5. *A Toldy Ferenc* reáliskola „Volt iskolatársak egyesületének” 1930. évi tagnévsora. Bp., 1930. — 6. „Iskola és Egészség” 1933–1937. — 7. *Németh László*: *A Medve-utcai polgári*. Bp., 1937. — 8. *Kerbolt László*: A beteg falu. Pécs, 1934. — 9. *Korányi Sándor*: Az országgyűlés felsőházában tartott beszéd. Orvostudomány, 1936. — 10. *Vekerdi László*: Németh László. Bp., 1970.

Szállási Árpád dr.